

XXIII. évfolyam 1. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2020. január

A víz temploma

Másfél évszázados Pest víztározója

•••• Dr. Horváth Péterné

A kőbányai víztározó az Ihász utca 29. szám alatt helyezkedik el. Ez a város legrégebben működő ilyen létesítménye. Az akkor még a lakatlan, de szőlővel borított Óhegy dombjába vájták bele.

Az első pesti szivattyúházat 1868-ban az Országház északi szárnyának közelében, az egykori Flotillenplatzon (Hajóhivatal) építették fel, *William Lindley* (1808–1900) angol mérnök tervei alapján. (Korának európai híró londoni szakembere. Varsó, Lipcse, Hamburg, Szentpétervár, Moszkva, Prága... – három fiával mintegy harminc város víz- és szennyvíz rendszerét tervezte meg.)

Szükség volt a vízműre a városban, mivel a kolerajárványok a 19. században gyakran megtizedelték a lakosságot, legutóbb 1892-ben. (Hazánkban a hat kolerajárványban közel egymillióan haltak meg.) Rájöttek, hogy a szennyezett ivóvíz a járványok fő oka, így igen fontos volt a vízhálózat gyors kiépítése. 1869-től az ideiglenes pesti vízmű, a pesti szivattyúház ellennyomó víztározó medencéit Kőbánya jó szintkülönbségű, magasabb fekvésű helyén építették ki. Megkezdték a munkálatait, 1871-re készült el. Pest város vízigénye akkor 91 köbméter/nap volt. Lindleynek ehhez két 11 000 köbméteres ellennyomó medencére volt szüksége.

Egy gyönyörű ősfákkal övezett parkban van a vízmű. A lejtás egy kicsi házikóbból történik. Lent, nyolc emelet mélységből magasodik a vízoszlop. Olasz kőművesek a Tatai Uradalmi Téglagyárban égetett téglából mesterien rakták ki, a boltíves vízkatedrálshoz hasonló két termet. Bennük az ókori bizánci háromhajós templomok hatása alá kerülünk. A felrakott téglák némelyikén a gyár emblémája is látható, ezek a korai dualizmus ipari termékei. Anyaguk hidraulikus mészs és cement keveréke volt, és erősebben kiégették. A félméteres falak mai napig is ellenállnak az állandó nedvességnek, igen jó a vízzáró képességük. Gépháza 1903-ban készült el, akkor még gőzzel hajtott szivattyúk működtek itt. Napjainkban már korszerű, árammal üzemelő szivattyúkat alkalmaznak. Ugyanekkor egy víztorony is épült a közelben, amit 1968-ban elbontottak.

Az építés során 1869-ben elkészült a vízmű első kútja, 1870-ben a második, majd 5,4 kilométeres csővezeték fektetése kezdődött el. A két, 11 000 köbméter vizet tartalmazó medence téglából épült, igen jó akusztikával. A korábbi kőbányai pincerendszer szakaszait is elfoglalták. Még hőszigetelő földhányást is raktak. Két szökőkútszerű márvány beömlőnyíláson érkezik a csarnokba a víz, és az mintegy 12 óra alatt töltődik fel. A szakértően és biztonsággal megépített téglaszerkezetes víztározó ma is működik. 1970-ben a víztorony helyén újabb négy ötezer köbméteres medencével bővítették ki. Épülete a szökőkútszerű levegőztetőivel a felszínen keleties hatást nyújt.

Fotó: commons.wikimedia.org/Christo

Évente kétszer látogatható a „víz temploma”

Az itt tárolt vizet ma a Duna mentén fűrt szentendrei csápos kutakból veszik.

Több rétegen áthaladva a kavics, a homok átszűri a vizet.

A mintegy százötven éves víztározó fontosabb műszaki adatai: 1541 négyzetmétert foglal el, hosszúsága 66, szélessége 24, magassága 10,8 méter. Maximális vízmagassága 8 méter, a vízmennyiség 10 800 köbméter. Évente egy hétre leeresztik a medencékben lévő vizet, kimossák és fertőtlenítik. Utána mintavétellel ellenőrzik a víz minőségét. Ez látja el vízzel Kelet-Pest többszázezer lakóját. Az egész bázis ipari műemlék. Évente a víz napján, március 23-án, és a szeptemberi Kulturális Örökség Napjai keretében látogatható – vezetéssel lehet megcsodálni a „víz templomát”.

- 1 **A víz temploma**
•••• *Dr. Horváth Péterné (helytörténész)*
- 3 **Százötven éve született**
•••• *Dr. Sipos András (főlevéltáros)*
- 5 **Krúdy az ablakban**
•••• *Verrasztó Gábor (újságíró)*
- 6 **Elöntötte a jeges ár**
•••• *Sáfár József (ipartörténeti kutató)*
- 7 **Hetvenéves történetek**
•••• *Dr. Róbert Péter (egyetemi docens)*
- 8 **Középiskolások a múzeumban**
•••• *Borzák Réka (múzeumpedagógus)*
- 10 **Óbudai művészcsalád**
•••• *Orosz Diána (művészettörténész)*
- 11 **Az Erdélyi bástya feltárása**
•••• *Terei György (régész)*
- 13 **Kőbánya kápolnája**
•••• *Vízy László (ny. műemléki felügyelő)*
- 15 **Könyvtár és az építés**
•••• *Baldavári Eszter (művészettörténész-muzeológus)*
- 18 **Könyvszemle**
- 20 **Dreheről – Dreherig**
•••• *Dr. Török Róbert (főmuzeológus)*

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át.

A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2020. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel.

Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhozjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság
Adószámunk: 19673903-1-41

1043 Budapest, Berda József utca 48.

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a fővárosi Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát;
- az Archívumban a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság:
1043 Budapest, Berda József u. 48.
tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu
internetes változat: www.bpht.hu
Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság:
Breinich Gábor, dr. Buda Attila, dr. Róbert Péter,
dr. Sándor Tibor, dr. Sipos András

Belföldi előfizetési díja 760 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben, múzeumaiban és a Budapesti História előadójainak ingyenesen is terjesztett. Lapunk Budapest Főváros III. kerület, Óbuda Önkormányzata, X. kerület, Kőbánya Önkormányzata és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.
Nyomda: PrintWorks Nyomda Kft. • ISSN 1418-4273

Százötven éve született

Fővárosi Közmunkák Tanácsa (1870–1948)

•••• Dr. Sipos András

A fővárosra vonatkozó közbeszédben a Fővárosi Közmunkák Tanácsa (FKT) hosszabb ideje egyfajta metaforaként is szolgál: metaforája az olyan városfejlesztésnek, ami szakszerű és nagy távlatokra tekint, nem befolyásolják a napi politika cikkekajjai, sőt a gazdasági érdekeket is harmóniába tudja hozni a távlatos célokkal. Mi volt az 1870-ben felállított FKT mint intézmény lényege? A városrendezési és városépítési hatóság létrehozását *Andrássy Gyula* miniszterelnök kezdeményezte. Azt a szerepet szánta neki,

Podmaniczky Frigyes báró,
az FKT alelnöke 1873–1905 között

hogyan az ekkor még igazgatásilag különálló két főváros, Pest és Buda építési és városrendezési ügyeinek egységes irányításával teremtsen meg a város egyesítés előfeltételeit. Ennek megtörténte után pedig biztosítsa a főváros fejlesztéséhez kapcsolódó országos érdekek érvényesülését. Az FKT a kormány által kinevezett elnökön (szokásjogon a miniszterelnök látta el ezt a tisztséget – *a szerk.*) és alelnökön kívül 18 rendes tagból állt: 9 tagot a kormány nevezett ki, 6 főt Pest, 3 főt Buda városa delegált. A város egyesítés után Budapest főváros törvényhatósága 9 tagot választott az FKT-ba. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata döntött. A döntéseket az FKT saját hivatali apparátusa készítette elő.

Az FKT hatásköre a fővárosi önkormányzat építésügyi hatáskörét több foko-

zatban korlátozta. A városszerkezet stratégiai kérdéseiben az FKT közvetlen intézkedési joggal rendelkezett. Megállapította a főváros és az egyes városrészek szabályozásának elveit, döntött a nagyobb szabályozási munkák végrehajtásáról. Meghatározta az úthálózat szerkezetét, döntött az utcák és közterek elnevezéséről, a házszámozás rendjéről. Az építésügyi szabályzatokat is az FKT bocsátotta ki, noha kezdetben ezt a jogot a főváros törvényhatósága magának tulajdonította. A városszerkezet alapkérdéseit közvetlenül nem meghatározó, de a városképet és infrastruktúrát befolyásoló ügyekben a fővárosi törvényhatóság valamennyi határozatát az FKT elé kellett terjeszteni jóváhagyás céljából. Ebben a kategóriába tartozott bármilyen építmény, rakpart létesítése a Duna-part mentén; utak, hidak építése és fenntartása; közterületek burkolása tisztántartása; városi vasutak létesítése és fenntartása; csatornázás, vízvezeték, parkosítás, közterületek beépítése és világítása. Az FKT fellebbviteli hatóságként másodfokon döntött minden egyéb építési és építésrendészeti ügyben, így az egyedi építési engedélyek ügyében is.

Az FKT-t létrehozó törvény kölcsön felvételéről is rendelkezett városfejlesztési célokkal, és erre támaszkodva, az FKT irányításával történt a Sugárút és a Nagykörút kialakítása, a Duna-part rendezésének befejezése és a rakpartok kiépítése. Az 1871. évi városrendezési tervpályázat eredményeit hasznosítva, az FKT az 1870-es években kidolgozta a város általános szabályozási terveit, melyek a végleges városszerkezet alapját jelentették. A fővárosi törvényhatóság pénzügyi erejének gyarapodása és műszaki apparátusának kiépülése folytán a század végére megkérdőjeleződött az FKT primátusa városrendezési kérdésekben. A rendelkezésére álló Fővárosi Pénzalap állandó bevételei messze elmaradtak attól, amit a főváros tudott városépítészeti célokra fordítani. Ezen az sem változtatott, hogy az állam 1908-ban megvásárolta *József főhercegtől* a Margit-szigetet, és a Fővárosi Pénzalap tulajdonába adta.

Az 1930-as években a főváros és az FKT egyfajta „békés egymás mellett élésre” rendezkedett be. A kiemelt fejlesztési „akcióterületeket” felosztották egymás között, a rájuk szánt pénzforrások egyértelmű elkülönítésével és érintett ingatlanok elcserélésével is igyekeztek a téren „tisztá” kompetenciákat kialakítani. A harmincas évek második felének legambiciózusabb, de torzóban maradt programjai közül például a Tabán fejlesztése a főváros, míg a Madách sugárút kiépítése és az ennek nyitányát jelentő Madách tér kialakítása az FKT terepe volt.

Az FKT történetében új korszak kezdődött 1937-ben, amikor a fővárost övező településekre is kiterjesztették a hatáskörét. Ez a terület nagyjából az 1950-ben

Andrássy Gyula gróf, az FKT létrehozója
és első elnöke (1870–1873)
Benczúr Gyula olajfestményén

létrehozott Nagy-Budapesttel, azaz a mai fővárossal egyezett meg, de Vecsés is hozzá tartozott. 1945-től egy ideig úgy tűnt, hogy amint az FKT eredeti rendeltetése a 19. században három város fővárossá egyesítése volt, hasonlóan fontos feladat állt előtte Budapest és környéke, illetve Nagy-Budapest és agglomerációja integrációja terén. A kiépülőben lévő pártállami rendszerben azonban nem volt helye. 1948 februárjában megszűnt, noha az erről szóló törvényt csak ugyanezen év novemberében fogadták el.

Fotó: FSZEK Budapest Gyűjtemény

Fotó: BTM Fővárosi Képtár 51.1263

A Kopaszi-gát

Egy terület funkcióváltozásairól

•••• Dr. Horváth Péterné

A Kopaszi-gát a Déli összekötő vasúti híd lábától délre terül el a XI. kerületben. Régi, rácsos acélhidját *Feketeházy János* tervezte, és 1877-ben adták át a forgalomnak. *Sigrai Tibor* tervei szerint épült a Rákóczi híd, 1995-re készült el szorosan a régi mellett.

Az 1640–1642-es folyam km-nél a Dunába nyúló Kopaszi-gát 900 méter hosszú, a Dunától a Lágymányosi öblöt választja el. Négy részből áll: az elválasztó gát 750 m-es szakaszából, a Rákó-

Fotó: hu.wikipedia.org

czy híddal párhuzamos Andalgó, a Kelenföldi Erőmű melletti Vízpart utcákból és a körülölelt

A Konstantinápolyról elnevezett vigalmi negyed korabeli reklámlapja

Lágymányosi öbölből. Újbudán, a Kopaszi-gát 56 hektáros területén éttermek, játszóházak állnak, és felkapott pihenő- és találkozóhely. Hangulatát a Duna-part öreg fái jelentősen emelik. Az öbölnek állandó kapcsolata van az öreg Dunával, vízfelülete 11,2 hektár, mélysége 1,5–2,5 méter közötti.

A Lágymányosi öböl és a gát rendezése az 1838-as tavaszi pesti árvíz után indult el, a folyamszabályozási tervek keretében, 1870–1875 között. Végrehajtották a Ráckevei (Soroksári) Duna-ág elzárását, megépültek a zsilipek. Meggátolták a Duna-szakasz szűkítésével az újabb veszélyes árvizek kialakulását. A folyó Dél-Budánál kiszélesedő jobb parti részét levágták és kialakult a Lágymányosi-tó. A megépült hosszú gát egy homokos, fővénnel fedett mederrész volt, növényzet nélkül. Erről kapta a Kopaszi nevét. 1937-ben megkezdtek a Lágymányosi-tó második nagy feltöltését is, ami 1950-ig tartott.

Az ezredéves kiállításához kapcsolódva itt épült fel a Konstantinápolyról elnevezett vigalmi negyed. Tervezői *Hauszmann Sándor* és *Gerster Kálmán* voltak. A tereprendezést a Bertalan Lajos utcáig kiterjesztették, ennek során feltöltötték a tó északi részét. 1896. május 23-án megnyitották a vendégek előtt a kaput. A tavon még egy kis szigetet is létrehozta, ahová híd vezetett, amin a Galata torony állt. A promontori Duna-ágat Aranyszarv öblök nevez-

ték. A török bazársoron minden iparművészeti tárgy kapható volt. Érdekességként említem *Edison* új találmányát a Cinematograph-ot és az olasz *Lapini* testvérek szorborkiállítását. Október elsején a rendszeres szűnyög inváziók miatt a vállalkozást felszámolták.

A promontori Duna-ágat 1903-ban az állam visszavásárolta. 7,2 hektáros helyén 1904–1909 között *Hauszmann Alajos* tervei szerint felépült a József Műegyetem. A második világháború után a város romeltakarításából idehozott anyag, és a kicotort iszap adta feltöltési lehetőséget, és az egyetem bővítését.

A Budai Hengermalom a Kopaszi-gátról jól látható. 1909-ben kezdte meg működését, amikor beüzemelték az első hengerszékeket. Innen az utca neve is. A hazai malomipar a 19. század harmadik felétől az első világháborúig élte fénykorát. Az ország legfontosabb és legjövődolgozó iparága lett. Európában az első helyre került. 1948-ban államosították. 1990-től a Budai Malomipari Kft.-é. 2000-es évek közepén bezárták a veszteségek felhalmozása miatt. Ma helyi védelem alatt van egykor Közép-Európa legnagyobb malma.

A Lágymányosi öböl partján volt a régi Nádorkert. Később ipari terület (Budai Hengermalom, Kelenföldi Erőmű), jelenleg itt gyors ütemben lakóparkok épülnek. Eredetileg 90 hold volt, amit *Batthyány József* hercegprímás *József nádornak* hitbizományként ajándékozott. Később *Légrády Károly* és *Tivadar*

Fotó: commons.wikimedia.org/Forfeapan

Légifotó a Lágymányosi öbölről és a Kopaszi-gátról (1943)

Fotó: A szerző felvétele

A Budai Hengermalom a Kopaszi-gátról jól látható

nyomdatulajdonosoké, akik egy kertészetet hoztak létre. A millenniumi ünnepek alatt a Városligetben önálló sajtópavilonban mutatkoztak be, és az ünnepekről is tudósítottak.

Krúdy az ablakban

Óbudán érte a szívszélhűdés

••• Verrasztó Gábor

Nyíregyházáról Budapestre a millennium évében költözött *Krúdy Gyula*, hónapos szobákban tengődött a Józsefvárosban. 1899 telén feleségül vette *Spiegler Bellát*, és a terézvárosi Pekáry-házban béreltek lakást. Házasságukból négy gyermek született, de Krúdy nem tudott megállapodni mellettük, inkább áthurcolkodott a „Kakasos házba”, a híres bordélyba, majd a Meteor Szálloda cselédszobájában lelt „menedéket”.

Következő lakásául az Astoria Hotelt választotta, mivel kedvenc pincére, *Braunhuber Gyula* ott kapott állást. Krúdy azonban hamarosan elcsábította a Royal Nagyszálloda vezetőjének csodaszép hitvesét, és beköltözött az igazgatói lakosztály mellé.

A botrányt mégis az okozta, hogy Krúdy és a szállodás feleségének lánya egymásba szerettek... Ezért az író 1918-

ban a Margitszigetre költözött, *Rózsa Zsuzsika* pedig utána szökött, és a szülői tiltakozás ellenére egybekeltek. Először a Nagyszállóban, később az egykori nádori nyaraló egyik bérlakásában laktak. Az őszirózsás forradalom után Krúdy kegyvesztett lett, írásait a lapok csak néha közölték, a rezsi nem tudta fizetni. A Fővárosi Közmunkák

Tanácsa kegyelemből utalta ki neki a földbirtokos *Heuthaller* család 1927-ben kisajátított házának felét Óbudán, a Templom utca 15. szám alatt, melyet 1930. május 28-án vettek birtokba:

„Három szobánkból kettő az udvarra, egy az utcára nézett. Ez lett Apué. [...] A parányi, sötét fürdőszobában ócska, horpadt bádognád szomorkodott, valóságos istencsapás a szigeti gyógyfürdő után. A megszokott fákat, virágokat Anyu néhány muskátlival, leanderrel igyekezett pótolni. Valamennyien tudtuk, hogy más lehetőségünk nincs, és ennek az otthonnak is örülnünk kell.” – írja visszaemlékezésében lánya, *Krúdy Zsuzsa*. Krúdy a Nagyszállóból kiselejtezett bútorok közt élt, szegényen, betegen. Csak a lakásához közel eső Mókus utcai Kéhli fogadóban látták szívesen, ahol mindennapos vendég volt, „tulajdonosai, két nővér, szerette, tisztelte és kényeztette.”

Szívbetegsége 1933 tavaszán súlyosbodott, ráadásul kilakoltatási végzést kapott, villanyát kikapcsolták. Lakbérhátraléka 360 pengőre rúgott. Május 11-én behívták a miniszterelnökség sajtóosztályára, mert cikket küldött egy prágai magyar nyelvű újságnak, és ezért

hazafiatlansággal vádolták. Másnap reggel nem ébredt fel.

„Krúdy Gyulát Óbudán, Templom utca 15. szám alatt levő lakásán reggel nyolc óra körül, ágyában érte a szívszélhűdés, amely pillanat alatt kioltotta életét. Két

Fotó: Petőfi Irodalmi Múzeum

Krúdy születésnapján a családjával és vendégeivel a ház udvarán (1930)

nap óta gyengélkedett Krúdy Gyula, de betegsége egyáltalán nem adott

okot komoly aggodalomra. Csütörtökön még meghagyta feleségének, hogy reggel tíz órakor keltse fel, mert a kultuszminisztériumba akar menni. Mikor aztán a jelzett időben felesége bekopogtatott a szobájába, holtan találta férjét.” – írta másnap a *Pesti Napló*. Utolsó otthona ma a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum része.

Az ötvenöt éves Krúdy úgy halt meg, ahogyan szerette volna: „Jöjjön lábujjhegyen a perc, amely bekandikál a kulcslyukon néma nagy éjjelen, midőn a csillagok sem láthatók, s könnyű feladat átmenni az egyik vaksötét putriból a másikba...”

Gratulálunk

A Kortárs folyóirat szerkesztősege Kortárs-díját november 13-án a Petőfi Irodalmi Múzeum Vörös-szalonjában tartott Kortárs-ünnepségen *Thimár Attila*, a folyóirat főszerkesztője adta át *dr. Buda Attila* irodalomtörténésznek, a *Városunk* szerkesztőbizottsága tagjának – kiemelkedő tanulmányírói tevékenysége elismeréseként vehette át az egyik legfontosabb civil irodalmi elismerést.

Fotó: Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum

Krúdy Gyula egy suszterrel beszélget

Elöntötte a jeges ár

Óbuda távírászata az 1876-os árvízben

••• Sáfár József

Az 1876-os tavaszi árvíznek Óbuda sokat szenvedő részese volt. Február 23-án, szerdán, Óbudánál a Dunán állt a jég. Dél előtt a Gellért-hegyi ágyúból eldőrdült az első árvízi vészlövés. Csütörtökön a reggeli órákban már térdig érő víz volt Óbuda több udvarában, dél előtt a lóvasút csak az óbudai főutca elejéig közlekedett. Néhány vályogból épült ház is veszélyben volt.

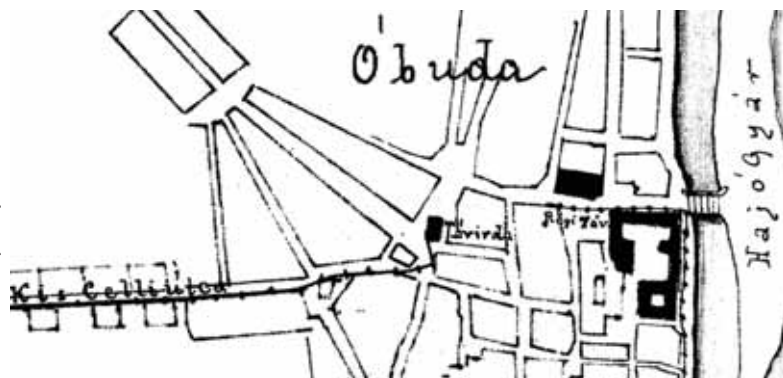
A budapesti térparancsnokság száz katonát rendelt ki, akik az óbudai menekülésben segítettek. Este a Duna 735 centiméter magasra növekedett. Óbudát szerdáról csütörtökre virradó éjjel elöntötte a jeges ár. Pénteken délután a víz óriási jégtáblákat sodort magával. Este a hat ágyúlövés a veszély fokozódását jelezte. 26-án, szombaton reggel megindult az apadás. Emberélet nem esett áldozatul.

A pesti főtávírdából induló, 1866-ban létesített, 401. számú távírvonal utolsó része a Császárfürdőnél kezdődött és Óbudán végződött. 1867-ben az óbudai távírda hivatal vezetője Roth Robertné, Saffrán Erzsébet távírda kezelő volt. A távíró vonal a Császárfürdőtől az út hegyfelőli oldalán indult, majd keresztezve az úttestet, áttért a házak felőli oldalra, ahol fali tartókon haladt az újlaki templomig. Innen a Duna töltésén, vagy a töltés mellett érkezett Óbudára, a későbbi katonai ruharaktárig, majd a Főtéren át érte el az akkori óbudai távírda hivatalt.

Február 24-e éjszakájától Óbudának nem volt távíró összeköttetése, mert a távíróhálózatot elmosta az ár. Szalay László akkori budapesti távírda igazgató az 1876. március 4-én kelt, a Földművelés- Ipar- és Kereskedelmi Minisztériumhoz írt levelét megrázó mondattal kezdte: „A budapest ó-budai távírda vezeték egy része az árvíz bekövetkeztével ez által tel-

jesen szétromboltott.” A Magyar Királyi Távírda az árvízi helyzetre tekintettel, helyreállítás munkához igénybe vette a katonaság segítségét.

Az árvíz által megsemmisített és a tábori távírda anyagokkal ideiglenesen létrehozott vonal Újlaktól Óbudáig a Duna mellett haladt és február 26-án elkészült. A Császárfürdőtől induló

Fotó: A szerző helyszínrajza

Az óbudai árvíz (1876) idején a régi és az új távírda és hálózatuk

Duna mellett halad és annak áradása által nem csak veszélyeztetve, ha-

teljes vonalszakaszon az oszlopos részhez 3,5 kilométer, 2 mm átmérőjű és 100 méter 3 mm átmérőjű vas vezetékét használtak fel, a falitartós vonalszakaszon 500 méter 2 mm átmérőjű vas vezetékét építettek be.

Az árvíz levonulásával Budapesten helyreállt a korábbi távírjai rend, az óbudai közigazgatás is a körülményekhez képest rendeződött, a Magyar Királyi Távírda is rendbe tette az

nem megrongálva is volt. - és arra hogy, a jelenlegi távírdának jövő hó kezdtével történendő átköltöztetése végett vonal át-helyezés amúgy is szükséges, ennél fogva indítványoztatik, hogy a kérdéses vezeték már most Újlaktól – óbudai újhivatalig árvízről ment maradt helyeken vagy is ott hol jelenleg a tábori vezeték fennáll, létesítsék. Egyenesebb vonal nyeres céljából a vezeték a Bécsi úton hegy felőli oldalon felállítandó.”

A Császárfürdő-Óbuda közötti új távíró vonalszakasz munkája 1876. április 26-án kezdődött. Az óbudai távíróhivatal új helyre költöztetésével és a hozzá kapcsolódó légvezetékes távíróvonal új nyomvonalra helyezésével az árvíz utáni távírárszati munkák 1876. május 16-án befejeződtek.

1876-os árvíz tábla a kövi Szűz Mária plébániatemplom főbejáratánál (III. ker., Szentendrei út 69-71.)

Fotó: Feketi/Creative Commons/wikipedia

Honismereti pályázat diákoknak

Hazai és határon túli középiskolás diákok honismereti, helytörténeti tudásának erősítése céljából pályázati felhívást tett közzé a Honismereti Szövetség. Pályázni településük vagy tájegységük értékeit bemutató 2-3 oldalas pályamunkával, digitális összeállítással, kisfilmmel, applikációval vagy saját készítésű népművészeti alkotással is lehet – részletesebben: <https://honismeret.hu/index.php/hirek/honismereti-palyazati-felhivas-diakoknak-2020>

A legjobb pályázatokat jutalomban részesítik, a legkiválóbb alkotások szerzői meghívást kapnak a Honismereti Szövetség és a Kőváry László Honismereti Kör által az erdélyi Kalotaszentkirályon, 2020. augusztus 10. és 15. közötti XXV. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiára és Táborra.

Hetvenéves történetek

Sztálin születésnapja Budapesten

•••• Dr. Róbert Péter

Már sajnos egyre kevesebben emlékszünk arra az időre, amikor még ünnepelni kellett „a népek nagy vezérének” születésnapját. Jellemző módon már a dátum se volt hiteles: Az egyházi anyakönyv szerint 1878. december 6-án, azaz gregorián naptár szerint 18-án látta meg a napvilágot egy grúz kisvárosban. Ő maga azért tette 1929-ben az 1879. december 21-i dátumot hivatalossá, mert ekkorra szilárdult meg hatalma olyan mértékben, hogy 50. születésnapját már az egész Szovjetunió ünnepelje.

Magyarországon az 1945 utáni első években már újságcikkek, gratuláló táviratok köszöntötték „Sztálin Józsefet”, mert még ékezet nélkül írták a nevét, de igazi kultusza csak a kommunista hatalomátvétel után kezdődött. 1949-ben a 70. születésnapot már kormánybizottság készítette elő, amelynek megalakítását „a szeretet és hála jeleként” Rákosi Máttyás október 14-én javasolta a Minisztertanácsnak.

A Sztálin-szobor 10 méter magas talapzata vörös mészkőből, a 8 méter magas szobor bronzból készült (1953)

Azonnal csatlakozott a Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) egy munkafelajánlási mozgalommal. Október 28-án a Ganz Villamossági Gyr kezdte a munkaversenyt, de gyakorlatilag minden üzem csatlakozott a „sztálini műszakokhoz”. Külön pártbizottság alakult „a magyar nép minden rétege” bevonására az ünneplésbe (sic!). Körlevelet adott ki a Népművelési Minisztérium Népművelési Főosztálya, Ünnepi Műsorkönyv is megjelent. Írók, költők ragadtak tollat, Zeltk Zoltán *A hála és a hűség éneke* című kötete írásakor nem sejtette,

hogy a forradalom leverése majd börtönbe juttatja.

Sztálin műveinek első kötetét 30.000 példányban adták ki, a könyvbemutatót a Városi (ma Erkel) Színházban rendezték, ahol az egész országból gyűjtött ajándékok kiállítása

Fotó: Fortepan/Kovács Márton Ernő

1949. május 1-jén a Hősök tere – a dísztribünön Rákosi Máttyás (balra, kalapban)

is volt. Csak négy napig, utána különvonat vitte ezeket Moszkvába. Kiállítás nyílt a Nemzeti Múzeumban is, *Sztálin harcos élete* címmel. Biztos, ami biztos: Rákosi még a hivatalos megnyitó előtt megnézte. A Magyar Tudományos Akadémia díszközgyűlését nem a székházában, hanem az Operaházban rendezték, ahol december 21-én a 180 perces hatalmas ünnepséget Gerő Ernő beszéde nyitotta meg. (Főnöke, a „legjobb tanítvány” személyesen köszöntötte Sztálint Moszkvában). Aznap hivatalos munkaszünet volt, ekkor indult meg az első pesti troli járata, amely a 70-es számot viselte a születésnapra utalva. 1949. december 14-én született meg a határozat a Sztálin-szoborról. Pályázatot írtak ki, de a szobor csak két év múlva készült el, majd 1956. október 23-án a tömeg döntötte le.

Fotó: Fortepan/Nagy Gyula

Evangélikusok Budapesten

Egy kész tanulmánygyűjteményt alkothatnának a november 26-án és 27-én az *Evangélikusok Budapesten* című, a Deák téri Evangélikus Országos Múzeumban tartott kétnapos konferencia előadásai, amelyek mozaikszerű betekintést adtak a Budapesten élt evangélikusok életébe – az Evangélikus Országos Gyűjtemény Evangélikus Budapest elnevezésű projektjének második tudományos konferenciájaként. Az öt szekcióban meghirdetett 15 előadás témaköre jól igazodott a konferencia címéhez: egykor jelentős alkotó, vagy jelentős szerepet betöltő, a főváros mai területét érintő tevékenységet kifejtő személyekről, gyűlekezetekről... számoltak be az előadók: tudományos kutatók, egyetemi tanárok, doktoranduszok, művészettörténészek, muzeológusok. A kerületi közgyűjteményeket dr. Heilauf Zsuzsanna (Pestszentlőrinc evangélikus birtokosai: Herrich, Bókay, Cséry, Szemere szerepe a településfejlesztésben), dr. Gönczi Ambrus (Gregersen építőmester – egy norvég vállalkozó életútja a dualizmus kori Magyarországon), és a zuglói helytörténeti műhely korábbi vezetője, dr. Millisits Máté (Mechwart András közéleti és karitatív tevékenysége) képviselte.

Középiskolások a múzeumban

„Mire megy ki a játék?”

•••• Borzsák Réka

Fotó: Sárosi Györgyi

Kutatómunka a kiállításban

Óvodás és iskolás csoportokat 2010-től fogad az Óbudai Múzeum. Számos múzeumpedagógiai foglalkozással várjuk a gyerekeket, akiket az élménypedagógia módszereivel hozunk közelebb a kiállításokhoz. A gyerekek alapvető szüksége a játék. Számos ismerettel szolgál a felnőttek világához, fejlesztjük őket. De mi a helyzet később? Victor András szerint a játék a gyerekeknek étel, hiszen nem tudnak anélkül létezni, míg felnőtt korban egy fűszer, amellyel ízesíteni, színesíteni lehet az életet.

Ez az élmény a középiskolások esetében talán jobban háttérbe szorul. Szeretném őket is közelebb hozni a játékok világához, hiszen számukra is sok tanulságot rejt. Így született meg a *Mire megy ki a játék?* gyakorlat. Helyszíne a *Játék a városban* című állandó kiállításunk, amely egy városi teret vizionál, és úgy tekint a játékokra, mint a város és a társadalom miniatűr leképeződésére.

A korosztályt egy mai, általuk ismert és akár őket is érintő társadalmi problémán keresztül szeretném megszólítani. Ez a friendzone jelenség, amelyet „barátság zónaként” lehet fordítani. Olyan kapcsolat ez két ember között, amelyben az egyik fél nem csupán barátként tekint a másikra, igyekszik a kedvében járni, a másik fél pedig legtöbbször kihasználja ezt a helyzetet.

A foglalkozás két részből épül fel: egy stratégiai- és egy szerencsejáték követi egymást. Előbbi a kiállításra épül és középpontjában a kooperatív problémamegoldás áll. A diákok csapatokban, mozaik módszerrel oldják meg a feladatokat, számít az egyéni ismeretszerzés és a csapatmunka is. A cél, hogy segítsenek egy bajba jutott társuknak, aki a friendzone-ban ragadt: meg kell szervezniük a tökéletes randit. Ehhez a múzeumi gyűjteményhez kapcsolódó információk és más se-

gédanyagok segítségével a kiállításban találják meg a válaszokat. Mivel egy fiktív keretben adódó problémát igyekeznek orvosolni, így történik egy kis szerepbe lépés, amely segíti a bevonást.

A diákok négy csapatban dolgoznak és a kérdéseken keresztül felfedezik az egész kiállítást: a matchboxok, plüssök, bababútorok vagy a diafilmek világát. Miután minden kérdést megfejtettek, közösen kiszámolják, hogy mennyi pénzt kell vinni a randira. Erre szükségük lesz a továbbiakban.

Akárcsak a játékok világában, úgy az életben sem elég a jól kitervelt stratégia, hiszen nagyon sok múlhat a szerencsén is. A diákokat felkészíti a közös kutatómunka a foglalkozás következő részére, amely a „Gazdálkodj okosan!” alapján készített, modern köntösbe helyezett élő társasjáték. Az eredeti játékhoz hasonlóan szórakoztató és nevelő funkciójú mezők jelennek meg: kimaradás, újradobás, szerencsekerék, társadalmi célú hirdetések. Ezek a korosztályt érintő problémák, zenék vagy káros szokások jelennek meg tabuk nélkül.

A társasjáték egyik fontos része a „Friendzone mező”, amelyen a „Friendzone lányok” által írt feladatokat kell teljesíteni. A lányok szerepe, hogy minél jobban ellehetetlenítsék a célba jutást. A többi diák két csapatban szurkol a játékosoknak és megvívóztatják a lányok döntését, ha igazságtalannak érzik.

Fotó: A szerző felvétele

Az élő társasjáték izgalmai

Célom közelebb hozni a korosztályt a játékok világához, a témaválasztás által az önismereti és társas kapcsolatok fejlesztése és az érzékenyítés. A foglalkozást bemutató előadásommal részt vettem „A játék csodái. Csodás játékok a múzeumban” témában megrendezett XI. Országos Múzeumpedagógiai Konferencián is. Az Óbudai Múzeum így várja a középiskolás korosztályt is múzeumpedagógiai foglalkozásaira!

Új székhelyen

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

•••• gábriel

Több évtizedes adósságot törlesztett Kőbánya önkormányzata a kerület helytörténeti gyűjteménye új székhelyének átadásával. Egykor ideiglenes megoldásként a volt Ifjúsági Ház Halom utca 37/B. szám alatti épületének alagsorában adtak helyet „átmeneti jelleggel” a kerület közgyűjteményének. Mit ad Isten, politikusok jöttek, politikusok mentek, de mindig akadt fontosabb cél – a kerületi lokálpatriotizmus, a hagyományok és az elődök emlékezte ápolását lehetővé tevő

lezárultak a kertészeti tevékenységek. Két nagy pincetérmenek munkálatai is már befejeződtek – remélhetőleg a talajvíz elleni szigetelésük kiállja majd az idők próbáját, és a közgyűjtemény muzeális anyagainak tárolását lehetővé fogják tenni. A kerületnek az épület és udvarának közgyűjtemé-

nyi feladatokra történő átalakítása 320 millió forintba került, ebből a Fővárosi Városrehabilitációs Keret 14 millió forintot fedezett.

Ünnepélyes bemutatóját 2019. június 28-án, a kőbányai Szent László Napok nyitórendezvényeként tartották meg. A megjelenteknek Kőbánya polgármestere, *D. Kovács Róbert Antal* adta át a gyűjteményt, majd a *Kőbánya Aranykora* című állandó kiállítást és a *Drasche – Tégglától a porcelánig* című időszak kiállítást nyitották meg.

A helytörténeti gyűjtemény állandó kiállításának koncepcióját *Népassy Noémi*, az Óbudai Múzeum igazgatója (ma a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója) dolgozta ki, a digitális tér fejlesztését *Ruttkay Zsófia* egyetemi docens irányította. Látogatóinak kezdésként egy animációs rövidfilm ad betekintést Kőbánya múltjába, az ős-

A Kőbánya Aranykora kiállítás bejárata

kortól a 19. század elejéig. Az első teremben a városrészt 19. századi el-

ső aranykorát elevenítik fel: szőlőtermesztés, sertéshizlalás, kőfejtés és a vasút kiépülése adott ekkor munkaalkalmat az itt élőknek. A filoxérajárvány pusztításáig a szőlőtermesztés, a sertésspestis eljöveteleig a sertéshizlalás meghatározó volt.

Volt olyan év, mikor közel 600 ezer sertést neveltek Kőbányán. A fejtett követ azonban felváltotta az égetett téglát, a bort a sörgyártás és az ipar megtelepedése. A második terem tárja elénk Kőbánya legnagyobb gyárainak történetét keresztül a dualizmus, a városegysítés kezdetétől a két világháború közti időszak végéig az ipar fejlődését. Ez volt Kőbánya második aranykora. Tárlatuk a második világháborúval zárul, de egy kisfilm még betekintést ad korabeli filmhíradók és képeslapok felhasználásával Kőbánya mai életének kialakulásába.

intézmény helyzete „átmeneti” maradt.

A jelenlegi kerületi vezetés érdeme, hogy 2018 májusában elkezdődhettek a munkák a közel 140 éves, Füzér utca 32. szám alatti ingatlanon. A 19. század végén épült egykori nagy polgárház később több célra is használták: a városrészt első óvodájaként, zeneiskolaként, stb. A helyi műemléki védettségű épület homlokzata nyílászáróit, kapuit, burkolatát az eredeti állapotnak megfelelően újítták fel, megőrizve a korhű arculatot. Megoldották az akadálymentesítést, kiállítótereit mozgatható válaszfalakkal tagolták, a későbbiekre is gondolva. Belső tereinek modern (!) és elegáns kialakítása, korszerű gépészeti berendezései (hűtés, fűtés, világítás, betörésvédelem, internet, stb.) a 21. század elvárásaira lettek adaptálva. Műszaki átadása gyakorlatilag 2019 áprilisában történt meg.

Zárt, óriási belső udvarának tűzfalát felújították, elkészültek közlekedő útjai és

19. századi borszállító tároló (balra) az állandó kiállításon

A második teremben a kőbányai ipar emlékei

Óbudai művészcsalád

Három korszak, három pályakép

•••• Orosz Diána

Egy újabb hiánypótló és egyedülálló tárlat nyílt meg november 19-én az Óbudai Múzeum új időszaki kiállításaként. Az intézmény egyik fő küldetésének jegyében Óbuda egyik prominens és művészetük által is jelentőssé váló családjának állít emléket és emeli be őket a *Közösség, örökség* elnevezésű, értékmentő muzeológiai program keretébe. A kiállítás (*Bán-Lazetcky – egy óbudai művészcsalád*) a 19. században Sziléziából Óbudára érkező Lazetcky család történetét mutatja be: hogyan asszimilálódtak, *Lazetcky Márton* miként indította el építómesterként a vállalkozását, amelynek segítségével egzisztenciájuk és társadalmi szerepük megszilárdult és megnövekedett, illetve később gyermeke, *Lazetcky Rezső* és unokája, *Lazetcky Stella* hogyan léphettek művészeti pályára. A tárlaton bemutatott család története végül *Bán István* textilművész személyével gazdagodott, aki 1953-ban vette el feleségül Stellát.

1900 körül Lazetcky Márton építómesterei műhelyt alapított, egyszerű, letisztult, földszintes kőépületeket építtetett az óbudai Föld utcában. Fia, Rezső már az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola díszítőfestő szakán sajátította el az akkor másodrangú festészeti technikának tartott akvarellt és vált kiváló tájképfestővé. Kisméretű, klasszikus ízlést, hagyományos akadémista szemléletet tükröző képei mellett, megtalálhatóak az 1920–1930-as évek metafizikus hangulatot tükröző, elmélyedő lélek-tájképei is.

Bár jegyzett és rendszeresen kiállító művész volt, egzisztenciájának megteremtéséhez már igen fiatalon, 23 évesen gyakorlati pályára kellett lépnie. Művészi tehetségét, rajz- és festészeti tudását az óbudai Textilfestőgyárban mintarajzolóként kamatoztatta, ahol évtizedekkel később osztályvezető lett. Megélhetését tehát alkalmazott művészeti felkészültségét integrálva biztosította, míg individuális alkotóként festészetét szabadon gyakorolhatta.

Lazetcky Rezső lánya, Lazetcky Stella diplomás grafikusként és rajztanárként a szocializmusban alapított művészeti vállalatok egyikének, a Képcsarnok Vállalatnak kezdett el dolgozni. Magyarországon az 1970-es évektől magas presztízsű és nívós művészi színvonalat képviselő képeslapok és gyermek kifestő könyvek – a plakátművészet és a tervezőgrafika mellett – az alkalmazott művészetek egyik legkedveltebb műfaját jelentették

egészen a rendszerváltoz(tat)ásig.

Hasonló mondható el az Iparművészeti Főiskolán textilművészként végzett Bán István munkásságáról is, amely pályakép több szempontból is tükrözi az államosítás utáni művészeti és ipari viszonyokat. A fiatal művész az igen drága, ezért luxuscikknek számító klasszikus, francia selyembobelin szövés technikája mellett – felismerve a hazai piac szükségleteit – kreatív alkotóként elkészítette a grand art puritánabb változatát, a kisebb méretű, kevésbé reprezentatív, ám nagyon szép juta kárpitokat.

Az 1930–1940-es évektől a belsőépítészeti iskolai és főiskolai stúdiómk a gyári termelés mellett az egyéni kézműves munka fontosságát is hangsúlyozták, valamint egységesen gondolkodtak a térről. Legyen szó szállodáról, fogadócsarnokról vagy egy kávéház enteriőrjéről az épület köve, a berendezési tárgyak, (lámpák, bútorok), valamint a díszítőelemek egymással párbeszédet folytatva, egységesen kerültek elgondolásra. Az 1960-as évek végétől a lakáskultúra kiállításai ezt az elgondolást, és vele együtt a falikárpit szerepét még erősebbé tették. A magyar és a nemzetközi kiállítások, biennálék lehetőséget nyújtottak az európai porondon tör-

Fotók: Bartók Linda

Tárlatvezetés a kiállítás megnyitóján

ténő, ipari-művészi megmérettetésre, így vált le-

hetővé, hogy Bán István textilművészként is, immár pusztán alkotásaiból megélhessen, mi több, komoly szakmai sikerekre is szert tegyen.

A kiállításban három művész, három korszak és pályakép bontakozik ki, amely a maga szempontjából és önnön kontextusában is egyedülálló – mindhárman szabad alkotóművészként, nagy tehetséggel és inspirációval alkottak életük végéig.

Az Erdélyi bástya feltárása

Szapolyai János király idején épült

•••• Terei György

A Táncsics Mihály utca 9. szám alatti telek a középkor és az újkor során fontos szerepet töltött be a magyar történelemben. A nagy királyi

támpillérekkel ellátott, középkori torony. A fal itt több mint öt méteres magasságban maradt meg.

A képi források az Erdélyi bástyán belül egy félköríves záródású védművet ábrázolnak. Az ásatáson megtalált erősítészíj a várfalhoz súlyelhárító boltívvél kapcsolódik mindkét oldalon. A megfigyelések alapján úgy tűnik, hogy a félköríves védmű északi részét megújították. Erre a 17. századi lőrés szolgálhat bizonyítékkal, amelyek a fal keleti részén csak az alsó téglasar-

háznak, latinul *magna curia regis*-nek, vagy németül *Kammerhof*-nak nevezett épületgyűjtést feltehetően IV. Béla király építtette a 13. század közepén, és 1381-ig állt az uralkodók rendelkezésére.

1423-tól a *Cillei grófok*, majd az 1460-as évektől a *gúti Ország család* birtokolták az egykori királyi házat. A Táncsics Mihály utca 9. sz. alatt *Zolnay László*-nak lehetősége volt 1962-ben az akkor még az Egyesült Államok tulajdonában álló telken régészeti feltárásokat végezni. Nagy mélységből több méter magas jelentős épületrészek kerültek elő az Árpád-kortól a török korig.

A Budapesti Történeli Múzeum Vármúzeuma a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft. megbízásából a Kammerhoftól északra eső részen, az Erdélyi bástya területén folytatott régészeti feltárást 2018. augusztus 29. és december 15. között.

A három hónapos ásatás során a budai vár erősítéseinek több építési periódusából származó várfalai láttak napvilágot. A legkorábbi fal a sziklaplató szélén keletnyugati irányba futó 13 méter hosszan feltárt várfal volt. A fal nyugati oldalához épült hozzá egy nagyméretű, vastag falú,

A kapu feltárás közben

A feltárt kapu

ban, míg a nyugati oldalon teljes

épségben megmaradtak.

Az 1530-as ostrom során az egykori Kammerhof előtti erősítészakasz erősen megsérült, ezért szükségessé vált a sérült várfal kijavítása és egy korszerű, a várfal síkjából jobban kiugró, a modernebb ostomtechnika ellen is védelmet nyújtó bástya építése. Az 1530-as években Szapolyai János király hadmérnökei egy nagyméretű, hosszan kinyúló bástya építését kezdték meg.

Az ásatások során a bástya nyugati falának több mint 20 méteres szakaszát tártuk fel. A védmű legizgalmasabb eleme, egy felvonóhidas gyalogos kapu teljes épségben került elő.

Fotók: Budapesti Történeli Múzeum

Drónfelvétel az ásatásról

Egyedülálló, hogy a kapu felett a felvonó-

híd felhúzásához szükséges bronz csiga, alatta a felvonókötél mozgatáshoz szükséges falon átvezető nyílás, valamint a belső oldalon az ajtóhoz tartozó kapupántok és a reteszelő vályú is az eredeti helyükön maradtak meg. Megtaláltuk továbbá a kapu küszöbkövét, és alatta a felvonóhíd perselyköveit is. A kaputól délre két lőrés és egy kifolyó került elő.

A leletanyagban ritkaságnak számít az Erdélyi bástya belső oldalán előkerült két éremkincslet. Az elsőben az egy tömbben kiemelt érmek között hétszáz ezüstpénz és négy török aranypenz található. A második a fal belső oldalán a lőrés közelében egy kis üregben volt elrejtve, hét darab török aranypenzből állt.

Ersényben elásott éremkincslet a megtalálásakor

Rólunk – Röviden

Budapesti Honismereti Társaság

Egyesületünk Elnöksége és a *Városunk* Szerkesztőbizottsága november 20-án székhelyén, az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjteményben tartotta összevont ülését. *Breinich Gábor* elnök köszöntötte a megjelenteket, majd az ülés résztvevői az előző elnökségi összejevetel óta eltelt időszak eseményeiről kaptak tájékoztatást.

A Budapesti História ősz előadásorozatát *Balázs Attila* sikeresen megszervezte, lebonyolításában Társaságunk titkára helyettesítette – megvalósításában együttműködve legfőbb támogatókkal, a fővárosi levéltárral. Az áprilistól teljesen megújult budapesti Helytörténeti Portálunkat folyamatosan és napra készen működtettük. Tervezettnek

megfelelően júliusban adtuk ki a szintén megújított grafikai megjelenítésű és tipográfiájú *Városunk* magazin 2019/3. és októberben a 2019/4. számát – a 2020. évi 1. és 2. szám anyagi fedezete is megvan. A XLVII. nyíregyházi Országos Honismereti Akadémián (témája: a nemesség szerepe Magyarországon) július 7. és 12. között Társaságunk 22 fővel képviselte a fővárost. Augusztus végén a fővárosi levéltárnak átadtuk egyesületünk 1991 és 2009 közötti anyagát.

Társaságunk 2020-ban is hasonló tevékenységeket tervez ellátni, mint 2019-ben – ismertette *Breinich Gábor* elnök. Szeretnénk elindítani új kezdeményezésként a *Városunk Online* tudományos folyóiratot, melynek lehetőségét már kiala-

kítottuk a budapesti Helytörténeti Portálunkon. Az ülés résztvevői egyetértettek egy Trianon témakörű pályázat megvalósításával is, ha anyagi háttérét sikerül megteremteni.

Ezt követően a *Városunk* című magazinról tárgyaltak. 2019-ben is négy számmal megjelenő magazin az előző évivel számonként azonos

nagyságú, húsz oldal terjedelmű, négy színes oldallal rendelkező volt, és az interneten is megjelenésétől teljes terjedelmében olvasható (budapesti Helytörténeti Portálunk). Sajnálatos módon előfizetőinek száma lényegesen csökkent. Szerkesztője ismertette a 2019. évre tervezett írások megvalósítását és javaslatok hangzottak el a 2020. évi számok tartalmára. Bejelentették, hogy a Honismereti Szövetség XLVIII. Országos Honismereti Akadémiáját Debrecenben, 2020. július 5. és július 10. között tervezik megrendezni, témaköre a Trianon lesz.

Gratulálunk

Az 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége alelnöke, *dr. Petrasovits Anna* november 7-én a Bezerédi utcai Deák Iskolában *Szeles Erika Kornélia* emléktáblája avatásán adta át az 56-os Hűség a Hazához Arany fokozatú Lovagkereszt kitüntetését *dr. Róbert Péter* egyetemi docensnek, a *Városunk* szerkesztőbizottsága tagjának – „hazaszeretetért, nemzeti elkötelezettségért, 1956 eszméjének megőrzéséért, ápolásáért, az ifjúsággal való megismertetéséért”.

Porcelánvilág

Két gyár történetéről

Új székhelyén a Kőbányai Helytörténeti Gyűjteménynek a megnyitott, még most is látható első időszaki tárlata találó címe, *Drasche – Tégltától a porcelánig* egyben el is árulja témaköreit. Kurátora a Kőbánya gazdasági életében is naprakész *Marksteinné Molnár Julianna* önkormányzati képviselő. Helytörténeti könyve a Drasche Gyár történetével ismertette meg olvasóit. A tárlaton találkozhatunk 19. századi címeres téglákkal, fajansztányérokkaival, porcelán szigetelőkkal, étkezési porcelán készletekkel, és enteriőrökkel – két kőbányai gyár, a Drasche Gyár, illetve a Kőbányai Porcelángyár és termékeinek történetével.

Kőbánya kettős arculata is érzékelhető két enteriőr által: az egyik egy munkáslakás 1920–1930-as években még korszerűnek tekintett konyhája fehérre festve, faragott hokedlivel, viaszosváson asztalterítővel – tudjuk, ezek még a 60-as, 70-es években is elfogadott használatúak voltak; a másik polgárcsalád mives bútorzata, tálalószekrénye, kör alakú ebédlőasztala, damaszt fehér terítője, porcelán étkészlete...

Egy elkülönített térben, több elegáns tárlóban és vitrinben művészi kivitelű kőbányai porcelánfigurákkal és más használati eszközökkel is találkozhatunk. Társadalmi összefogás eredményeként jöhetett létre ez a tárlat, a kiállított tárgyakból 200-nál is többet a néhai porcelángyár dolgozóitól kölcsönözték.

Olvasóink írták

Nemrég 80. életévét betöltő, 2010-től a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnöke, *Halász Péter* Erdélyből írván az alábbi anekdotával lepett meg minket:

Örömmel látom, hogy a *Városunk* egyre szebb, egyre rangosabb, egyre tartalmasabb. A legutóbb hozzámért számban, a Kálvin téri Danubius-kútról nagyapám egy kedves története jut eszembe. Valamikor a századforduló táján, egyetemista korában történt, hogy valami sikeres vizsga fölötti örömmükben átmulatott éjszaka hajnalán betérnek a Vásárcsarnokba az ilyenkor „kötelező” Korhely-leves elfogyasztására. Akkor érkezett a friss hal szállítmány is, és valamelyiküknek eszébe jutott, hogy meg kellene itatni a halakat, mert biztosan szomjasak. De ha nem is az ösztön, legalább egyet. Meg is vették a legnagyobbban látszót, s diadalmenetben vitték a Kálvin téren lévő szökőkúthoz, ahol „megittatták”, vagyis bedobták a kút vizébe. A hal vígan úszkált, a másnapos diákok pedig nagy rivalgással biztatták, s szaladgáltak a kút körül, Egyszer csak megérkezett a szolgálatos rendőr – nagyapám szerint XXIII. András – és rájuk rivallt: „Mit csinálnak itt az urak? Ez csendháborítás!” A diákok nagy hangon magyarázták jócselekedetük lényegét: itatják a halat, de most nem tudják kifogni. A „biztos úr” felfogván a helyzet komikumát, úgy vetett véget a hangoskodásnak, hogy kardjával (!) fölszúrta a halat, s egy kanálisba beeresztette.

„No! – mondta végül –, most pedig menjenek haza az urak, s aludják ki magukat!” Ennyi a történet, az urak hazamentek.

Baráti üdvözléssel az ősz napfényben fürdő Gyimesből

Kőbánya kápolnája

Kétszáznyolcvan éve építették

•••• Víz László

A Sopronban működő, luganói származású *Conti Péter Antal* (*Conti Pietro Antonio*) stukkószobrász, fia *Conti Lipót Antal* (1708, Sopron – 1773, Pest) kőfaragó mester 1730-ban telepedett le Pesten. 1733-ban

Fotó: A szerző felvétele

A Conti kápolna 1954-ben szobrászati díszzeivel

nyert pesti polgárjogot és több városi tisztséget töltött be, többek között a Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia-templom gondnoka is volt. Pesti munkái

közül említésre méltó az Invalidus-ház (Városháza) homlokzati díszítése – *Thenny János* mellett közreműködve. A tabáni Szent Katalin és pesti Szent Anna szervita templom számára is dolgozott.

Kőbányai, óhegyi szőlőkertjének telkén Conti kőfaragómester és felesége, *Drenker Krisztina*, megmenekülve a kolekrajárványtól, 1739–1740-ben 300 forint adományából kis barokk fogadalmi kápolnát emelt, a segítő Szűz tiszteletére, amelynek szobrászati díszítését Conti maga készítette el. Pápai bulla szerint, a Havas Boldogasszony napján tartották a kápolna egyházi búcsúját magyar és német egyházi prédikációval és körmenettel. A kápolna történetét a Kőbányai Füzetek sorozat 2006-ban megjelent kiadványa (Buzás Kálmán: A Conti kápolna története) ismerteti.

Az egykori kert később közterületté átalakítva maradt korunkra, tekintettel a kápolna várostörténeti-műemléki értékeire felvették a védett építészeti és művészeti emlékek közé. Műemlék 1958-tól, az első jegyzék szerinti besorolás I. osztály, a jelenlegi III. kategória: Budapest Kőbánya Kápolna tér Hrsz: 41455, a helyrajzi szám ma is utal az egykori szőlőbirtokra, valamint az a tény, hogy kápolna alatt, a tér felőli bejárattal pince húzódik.

Conti Lipót Antal 1773-ban Pesten halt meg – a belvárosi templom kriptájában temették el. A Contiak emlékét utcanév örököltette meg a Józsefvárosban, a Népszínház és a József utca között, 1874-ben

Fotó: dka.oszk.hu/Hoffmann Miklós

Tatarozás után a Conti kápolna

döntött erről a Fővárosi Közmunkák Tanácsa (FKT). Sajnos 1951-től már Tolnay Lajos utcaként szerepel.

A Conti kápolna 1947-től a görög-katolikusok plébániája. Műemléki védettsége és megőrzése érdekében több alkalommal is tatarozták: 1958-ban *Dragonits Tamás*, 1977-ben *Ágostonházy László* építész tervei szerint. A Budapest ostromakor megsérült *Cranach* oltárkép másolatát *Szentiványi Gyula* restaurálta. A görög-katolikusokra utal még a kápolnában látható kis fotómásolat, a máriapócsi könnyező madonna képe. Sajnos a homlokzaton állt, Conti által faragott két szobor és a torony menti két váza ma már nem látható, helyreállításuk elmaradt. A régi Pest történetének iratlan lapjaként ez a kőbányai kápolna máig őrzi az alapító Conti Lipót kőfaragó pesti polgár nevét.

In memoriam

Arany Tóth Zoltán (1940–2019)

Kispesti értelmiségi családban, 1940. június 6-án született. Tanár édesapját 1947-ben ártatlanul elhurcolták, behalt a bánásmódba. Szerető családjá ápolta beteg édesanyját, segítette az érettségi vizsgáig. Műszerész, majd a Műegyetem Villamosipari, Kémiai Tanszékeinek oktatója (1960–1995). Sportol, a MAFC vitorlásversenyzője, titokban életmentő gyógyszereket visz Erdélybe. A rendszerváltoztatáskor a HNF-es Baráti Kör, 1990-től a Kispesti Társaskör titkára, 1996-tól húsz éven át aktív elnöke. 1989. március 15-től a Kossuth-szobornál, a Hősök szobránál a két világháború,

a Kopjafáknál 1956 áldozatainak emlékére van műsoros koszorúzás. Az Erzsébet tér a forradalmi emlékmű 1993-as felavatása óta 56-osok tere. *Vénusz Gyula* szobrász a tagság segítségével szép 1956-os emlékhelyet alakított ki az új temetőben a 40. évfordulóra. Mindenkire odafigyelt, pályázott, szervezte a hazafias, szórakoztató és tudást fejlesztő előadások, ünnepségek, filmek, múzeumlátogatások, kirándulások, vetélkedők lebonyolítását, a rászorulókat támogatását. 2005-től Kispest Díszpolgára, 2014-től a Budapesti Honismereti Társaság tagja. 2015-ben a Budapesti Historiakon a Kispesti Társaskör tevékenységét ismerteti. Egyesületük 2017-ben GULAG emlékművet állít (Sínek), avatása tiszteletbeli elnökként már nem feladata. Október 15-én távozott közülünk, 2019. november 16-án a wekerlei templomban talán ezren is búcsúztak tőle. Példás életét, mindenkire sugárzó jóindulatát szívünkben őrizzük.

A Liget egykor

Kiállítás a Lipták Villában

•••• Bese Judit

Október 16-án nyílt meg a Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely és Budapest Főváros Levéltára együttműködésének eredményeként *A Liget egykor* című kiállítás a Hermina úti Lipták Villában.

Az *Alapfy László, Csiffáry Gabriella, Fabó Beáta, Hidvégi Violetta, Jancsó Éva* és *Perczel Olivér* által készített anyag a 18. század végétől napjainkig mutatja be a Liget kétszáz évét.

Korabeli dokumentumokkal, fotókkal kiegészítve ismerteti 23 igényes grafikájú, tartalmilag igen gazdag tablót, a Városliget történetét. A terület szerkezeti változásai a térképek, tervrajzok segítségével követhetők nyomon. Kronológiai tablóin a fontos történések, események felsorolása mellett olyan üdítő érdekességeket is felfedezhet az érdeklődő, mint hogy 1875-ben tíz hatytyút számláltak meg a területen, hogy „a lakosok fegyelmezetlen magatartása miatt” 1881-ben 12 figyelmeztető tábla kihelyezésére volt szükség vagy, hogy 1893-ban az Otthon Írók Egyesülete részére engedték át a korzót.

A kiállítást *dr. Sipos András*, Budapest Főváros Levéltára fősztályvezetője nyitotta meg, a tárlat anyagát *Fabó Beáta* főlevéltáros, főtanácsos mutatta be.

Pár perces, a tablók anyagából remekül összeállított videót is megtekinthettek a megnyitó résztvevői, amelyet a felirat tanúsága szerint „örömmel készített *Orbán Gergely*”.

Kiegészítésként, a vitrinekben helytörténeti műhelyünk képeslap gyűjteményének a témához kapcsolódó egyes darabjai kaptak helyet. A képeslapok között a millenniumi Ezredéves Országos Kiállítás alkalmából 1896-ban kibocsájtott sorozatból néhány példányt, a Vajdahunyad várát és festői környezetét ábrázoló századfordulós lapokat, a liget nevezetes épületeiről kiadott, hosszúcímzések üdvözlőlapokat egyaránt találhattak a látogatók.

Az alapos szemlélődő arról is értesülhetett, hogy az állatkert kapujának tervezője, *Neuschloss Kornél*, a saját művét ábrázoló képeslap hátoldalán, milyen módon kérte 1912-ben méltóságos

Városligetünk történetét 23 tabló ismerteti

Lukse Fábry Béla udvari tanácsos becses

szavazatát a II. Kerületi Községi Polgári Párt részére. A tárlatot november 12-ig láthatták az érdeklődők.

Óbudai Múzeum

Mb. vezető: Felbermann Judit,
tel./fax: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianna,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–18, Szo: 10–14 óra.

Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Helytörténeti munkatárs: Keleti Éva,
tel.: 369-3688,
1077 Bp., Csányi u. 5.,
nyitva: V–Cs: 14–18, P: 10–14 óra

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos,
cím: 1102 Bp., Füzér u. 32.,
nyitva: K–Sz: 10–14, Cs: 14–18, Szo.: 9–13 óra.
Kutatói nap – P: 9–13 óra

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt,
tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45–47.,
nyitva: H–P: 10–19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Szakmai felelős: Földváry Gergely,
tel.: 06-70-360-2447,
cím: 1121 Bp., Zugligeti út 64.,
nyitva: Sze–V: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs: Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)
Helytörténeti munkatárs: Bese Judit
tel.: 220-6777; 06-70-408-9333,
cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
nyitva: időegyeztetés alapján

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Csibi Kinga,
tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K–P: 10–16, Sze: 12–18,
Cs, Szo: 10–14 óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Villányi Péter,
tel.: 06-20-417-1956,
cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
nyitva: H–Cs: 9–16, P: 9–14 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885,
cím: 1181 Bp., Margo Tivadar u. 116–118.
nyitva: Cs–P: 10–18,
Szo: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
nyitva: K–P: 14–18 óra,
páros heteken Szo: 10–14 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: H–P: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747,
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Nagytétényi Helytörténeti Kiállítóterem

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Wahl Ildikó,
tel.: 06-20-237-1920,
cím: 1225 Bp., Nagytétényi út 278.,
nyitva: K–Cs: 9–12, Szo: 15–18 óra.

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona,
tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztis u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Könyvtár és az építész

Körössy Albert Kálmán és a főváros könyvtára

•••• **Baldavári Eszter**

A magyar századforduló egyik legtehetségesebb építésze, **Körössy Albert Kálmán** születésének 150. évfordulója alkalmából „Díszítőérzékkel átszőtt tudás” címmel a Magyar Építészeti

Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉMMDK) kiállítást rendezett. A bu-

Ritoók Pál levezető elnök és **dr. Fodor Péter**, a FSZEK főigazgatója a konferencián

dapesti Ráth György-villában, majd az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Körössy által tervezett épületében bemutatott tárlat ezúttal a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba (FSZEK) költözött, a Wenckheim-palota átriumába és lépcsőházába.

A Kölcsey Ferenc Gimnázium, a Váci utcai Philanthia virágüzlet vagy az egykori tisztviselőtelepi gimnázium épületének tervezője, édesapja halála után jelentős pénzszerzést ajánlott fel **Bárczy István** főpolgármesternek budapesti fiókkönyvtár létrehozására.

A könyvtár és az építész kapcsolata adta az ötletet a Magyar Tudomány Napjára (november 3.) is emlékezve egy tudományos konferencia szervezésére („Csak a Könyv kapcsol multat a jövőbe”) november 19-én, amelyre az érdeklődők a könyvtár Szabó Ervin téri díszkapuján át juthattak el az esemény helyszínéül szolgáló Fogadóterembe. Az esemény címe *A magyar Könyv ünnepére* című versből származó, a helyszínhez illő idézet szerzője **Babits Mihály**, aki éveken át a Körössy által tervezett egykori tisztviselőtelepi gimnázium tanára volt.

A konferencia levezető elnöke, **Ritoók Pál**, a MÉMMDK főmuzeológusa volt, az egybegyűlteket pedig **dr. Fodor Péter**, a

FSZEK főigazgatója, **Vashegyi György**, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, valamint **dr. Almássy Kornél**, a MÉMMDK igazgatója köszöntötte. Az öt előadás Körössy munkásságát és a könyvtár történetét ölelte fel: **Baldavári Eszter** (a MÉMMDK muzeológusa) nemcsak Körössy Albert Kálmán építészének tizenegy éves kutatását ismertette, hanem a szecesszió életművön keresztül szemléltethető etimológiai problémáit is, **dr. Sipos András** (BFL főlevéltáros főosztályvezető) pedig a könyvtár és a főváros viszonyát **Bárczy István** és **Sipőcz Jenő** főpolgármestersége alatt. A Körössy adományozását követő Fővárosi Könyvtár tervpályázatának

meg nem valósult pályaterveiről **Csáki Tamás** (BTM Kiscelli Múzeum főosztályve-

zető-helyettese) számolt be, a mai könyvtárépület egykori tervezőjének, **Meinig Arthur Wenckheim** családhoz köthető alkotásairól **dr. Rozsnyai József** (Pázmány Péter Katolikus Egyetem adjunktusa) emlékezett meg. A konferencia utolsó előadójaként **Hegedűs Péter** építész a könyvtár 1998 és 2001 közötti felújítási munká-

Kiállításuk a FSZEK Központi Könyvtára átriumában

iról szóló beszámolójával idézte fel az épület mai formájának kialakulását.

A tudományos konferencia után **dr. Dippold Péter**, a Központi Könyvtár igazgatója nyitotta meg a kiállítást, amely 2020. január 31-ig tekinthető meg a FSZEK Központi Könyvtára átriumában és lépcsőházában. A kiállítás kurátora **Baldavári Eszter** művészettörténész, a tárlatot **Bélavári Krisztina** fotói illusztrálják.

Posztumusz díszpolgár

Dreher Antal, a „sörkirály”

Dreher Antal

Foto: wikipedia

Elismeréseként a kőbányai sörgyártás fellendítése és világhírűvé tételéért Kőbánya önkormányzata 156/2019. (IV. 18.) határozatával Kőbánya Díszpolgára posztumusz címet adományozta **Dreher Antal**nak.

Dreher Antal családi tradíciót folytatott: édesapja, **Franz Anton Dreher** Klein-Schwechat Városi Serházát 1796-ban vásárolta meg. Fia már Ausztriában, Münchenben, majd Angliában tanulhatta a sörfőzés mesterségét. Tanulmányait befejezve 1840 körül egy új sörítípust, a Lagerbiert fejlesztette ki. Ez eredményezi számára majd a „sörkirály” titulust.

Az 1850-es években **Schmidt Péter** serfőző Kőbányán főzött söre igen kelendővé vált. Sikerét az itteni mélyfúrásból nyert minőségi víz és az egyenletes érlelést biztosító kőbányai sziklapincék tették lehetővé. Dreher Antal az '50-es évek végén többször is Pest-Budára látogatott, majd 1862-ben megvásárolta a Kőbányai Serház Társaságot. Halála

után fia, *ifj. Dreher Antal* vette át a Dreher-konzern vezetését. Az 1870-es években ezt négy gyár alkotta – Kőbánya, Michelob, Schwechat, Trieszt településeken. Gyárfejlesztéseinek eredményeként kőbányai gyára Magyarország legnagyobb sörgyárává vált. Később kőbányai sörgyárunk mind az öt kontinensen ismertté lett, világhírt eredményezve Kőbánya sörének és a Dreher dinasztiának.

Óhegyiek jubileuma

Székházuk a Testvérhegyen van

•••• *Benyóné Dr. Mojzsis Dóra*

Az Óbuda Hegyvidékiek Egyesülete megalakulásának 30. évfordulóját 2019 novemberében ünnepeltük. Egyesületünk székháza – amelyet a „hegylakók” ma is, régi nevén Népháznak neveznek – a III. kerületi Toronya utcában található, a Testvérhegyen. Saját erőből, kalákában, közösségi öszsze-
jövetelek céljára a 60-as években építették fel a helybeliek.

A rendszerváltoz(tat)ás környékén került az önkormányzat fennhatósága alá. Egyesületünk megalapítására azért volt szükség, hogy a ház megmaradjon, ha nem is a hegyiek tulajdonában, de legalább a használatában. Régi, hagyományos programjaink a disznótör, a farsangi bál, a bormustra, a szüret és a 200–300 felnőtt és gyermek résztvevőt vonzó Mikulás-ünnep a Virágosnyeregben, de ezen kívül is számos rendezvény teszi változatossá az egyesület életét.

Évente visszatérő, sikeres rendezvényünk az Óhegy Napok programsorozata, amelynek 16 éve vagyok ötletgazdája, szervezője és háziasszonya. Az a gondolat inspirált annak idején, hogy

legyen az egyesületnek egy olyan kulturális és egyben ismeretterjesztő rendezvénye, amely mindig más történelmi korszakot mutat be; kiállítások, előadások, a zene, a tánc és a gasztronómia segítségével, három napon keresztül.
Egyesületünk az elmúlt évek során több környékbeli műemlék felújítását is magára vállalta, a tagok társadalmi munkájának, pályázatoknak és Óbuda-Békásme-
gyer önkormányzatának segítségével. Így újult meg a Szent Donát-kápolna, a Jablonka park, a Kiscelli kálvária és a Golgota szoborcsoport, valamint a Szent Vér kápolna. 2016-ban székházunk déli, udvari homlokzatánál létrehoztunk egy állandó szabadtéri kiállítást, amelyben az Óbuda életében egykor fontos szerepet betöltő téglagyárakat idézzük fel, tetőcserepek és címeres tégláik segítsé-
gével.

Fotók: Felcsúti László

A felújított Szent Donát kápolna szentélye

Hegyi lakótársunk, *Kádár József* évtizedek óta téglagyűjtő és -szakértő. Közel 3500 darabot számláló gyűjteményéből válogattuk ki a kiállítás anyagát. Napjainkban pedig mi is részt veszünk a Kiscelli park felújításához kapcsolódó tervezésben, a majdnem 300 éves múlt-
ra visszatekintő zárandokhely emlékének jövőbeli bemutatásában.

A 30. évforduló alkalmából bensőséges ünnepséget rendeztünk, amelyre meghívtuk az önkormányzat vezetőit, az egyesület volt elnökeit, az egyesület tagjait és szimpatizánsait. A mintegy 100 résztvevő meghatottan idézte fel az elmúlt 30 év emlékeit, jeles eseményeit, újságunkból, az Óhegy Hírekből kiragadott idézetekkel és egyesületünk kórusának énekével színesítve a születésnap programját. Természetesen nem maradt el az egyesület címerével díszített torta sem.

Szabadtéri kiállításunk a belső óbudai téglagyárakról

Egy kiállítás hozadékai

Kondor Béla a Herrich-Kiss villában

•••• *Szabó Zsófia Lilla*

Egy évvel ezelőtt, 2018. november 14-én nyílt meg a Tomory Lajos Múzeum új központja, a Herrich-Kiss villa. Két új állandó kiállítással: a *Látványraktárral*, amely a múzeum gazdag életmód-, játék-, és repüléstörténeti anyagának biztosít helyet, valamint a *Kondor Béla emlékszobával*, amely Budapesten elsőként, komplex – hely- és oktatástörténe-

ti anyagokkal kiegészített – állandó művészeti kiállítás formájában, műalkotások, családi fotók, kötetek, interaktív eszközök segítségével mutatja be a gyermekkorát Pestszentlőrincen töltő festő, grafikus, költő életét és alkotói munkásságát.

A több éves előkészítő munka meghozta gyümölcsét, így a Kondor Béla tár-
lunk „Az év kiállítása” 2019-es pályázaton

elismerő oklevélben részesült, melyet a magyar múzeumok legnagyobb seregszemléjén, a Múzeumok Majálisán vehetett át *Szabó Zsófia* művészettörténész, a kiállítás kurátora. Az elismerést az igényes vizuális megjelenéssel és gondos tartalmi válogatással létrehozott kiállításáért kapta a múzeum. Az emlékszoba grafikai anyaga négyhavonta cserélődik, így egy év alatt összesen 17 eredeti Kondor Béla alkotást tekinthettek meg az érdeklődők.

Az iskoláskorú gyermekeket külön, korosztályi sajátosságok szerint kialakított *múzeumpedagógiai programkínálattal* vártuk egész évben. A folyamatosan megújuló, komplex foglalkozások során a gyerekek Kondor Béla életét, valamint képzőművészeti, zenei és irodalmi alkotá-

sait ismerhették meg játékos formában (55 alkalommal összesen 637 gyerek). Míg a kisebbekkel elsősorban egy mesén keresztül ismerkedtünk meg Kondor Béla képi világával és annak üzenetével, addig a nagyobbakkal egy direkter műelemzést folytattunk, melyben asszociációs módszerrel keresztül egyéni érzéseik és gondolataik is teret kapnak. Lezárásként kreatív alkotómunkára hívtuk őket, ahol a gyerekek megtapasztalhatták a felszabadult önkifejezés örömeit a festés, a rajzolás és az írás segítségével.

A felnőtteknek az elmúlt évben rendszeres kurátori tárlatvezetéseket kínáltunk, amit beszélgetés kísért. A közvetlen ismeretátadást megcélzó vezetések mel-

lett nagy figyelmet fordítottunk a kulturális események szervezésére is. Januárban zajlott le az első Kondor Béla és Szécsi Margit költészetét megidéző *irodalmi délutánunk*, melynek vendége *Mohai Gábor* előadóművész volt – előadónk mesélt a Szécsi Margit és *Nagy László* költőházaspárhoz fűződő személyes élményeiről is.

Március elején rendeztük meg Kondor Béla és Miskolc címmel első szakmai programunkat. A kerekasztal beszélgetés résztvevői a miskolci Herman Ottó

Múzeum művészettörténész munkatársai voltak, akikkel a művész miskolci kötődéséről, ott töltött alkotóéveinek jelentőségéről beszélgettünk. A program célja a szakmán belüli együttműködés és információáramlás elősegítése is volt.

Szeptember közepén Kondor Béla szülőházából – a jelenlegi tulajdonosnak köszönhetően – az intézmény birtokába került az egykori lépcsőfeljáró részét képviselő kovácsoltvas korlátelem.

Fotók: Tomory Lajos Múzeum

Múzeumpedagógiai foglalkozás felsősöknek

Októberben *Prof. Dr. Bagdy Emőke* klinikai szakpszichológus és pszichoterapeuta látogatott el hozzánk, és tartott exkluzív művészetpszichológiai előadást Kondor Béla és a repülés szimbolikája címmel. Az alkalom abból a szempontból is figyelemre méltó volt, hogy a múzeumban először mutattuk be Kondor Béla: *Ikaros és Daidalos* című 1957-es rézkaracának számozott példányát, melyet a BÁV Aukciós ház februári grafikai árverésén vásároltunk meg. Restaurálását a tapasztalt könyv- és papírrestaurátor, *Ördög Edit* végezte el.

Szakmai nap a Kondor Béla emlékszobában

1848 emlékezete

Nemzetközi tervpályázat eredménye

••• *Horváth Péter*

Óbuda-Csillaghegyen 2019. október 4-én avatták fel ünnepélyes keretek között az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc legfiatalabb tábornokának, *Czetz János*nak (1822–1904) emlékére állított lovas szobrot. Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata 2015-ben kezdte meg a szobornak otthont adó Lékai bíboros tér átépítésének tervezését, amelybe szorosan bevonták a helyi közösséget is. A tervezést az Óbuda-Békásmegyer Városfejlesztő Nonprofit Kft. vezette és bonyolította le. A szobor elkészítéséhez nemzetközi tervpályázatot írt ki az önkormányzat, amelynek nyertese az argentin *Vivianne Duchini* szobrászművésznő lett, aki már Londonban és Párizsban is letette névjegyét. A mészkötalapzaton álló bronz lovasszobor munkálatai egy szentendrei műhelyben zajlottak. A csillaghegyi Lékai bíboros park – átépítése és kertrendezése után – nemcsak Czetz tábornok előtt tiszteleg, hanem a kerület 1848-as emlékparkja is lett egyben. Czetz Já-

nosról 1966-ban utcát, 1990-ben közt neveztek el Csillaghegyen, az utóbbiban domborművel díszített emléktáblát is elhelyeztek.

Czetz János dandártábornok az erdélyi Gidófalván született, örmény családban. Igazi katonacsaládból származott, szakiskoláit kézdívasárhelyi, majd a bécsújhelyi akadémiákon végezte. A forradalom kitörése után beállt a honvédseregbe, Erdélybe vezető útjukat, ahol rendkívül hatékonyan és sikeresen tevékenykedett *Bem József* erdélyi főparancsnok megérkezéséig, akinek vezérkari főnöke lett. A szabadságharc leverése után – sebesülése miatt – nem tudták hadbíróvá állítani (bizonyosan ő lett volna az aradi „tizennegyedik”), emigrációba kényszerült. Itáliai és francia éve alatt műszaki mérnök-ként és katonai szervezőként működött, majd látva, hogy a magyar szabadság ügye lekerült a napirendről, spanyol feleségével Argentínában telepedett le. Új hazájában – már *Juan Fernando Czetz* néven – óriási elismerés övezte, nemcsak a délvidék feltérképezésében és védelmében nyújtott szerepe miatt, hanem a Buenos Aires-i Katonai Akadémia megszervezése okán is, amelynek első igazgatója volt.

Mészkö talapzaton álló bronz lovasszobor

Fotó: A szerző felvétele

Tükörbe nézni?

•••• Buda Attila

Gerhard Péter: Deszkafalak és potyavacsorák Választói magatartás Pesten a Tisza Kálmán-korszakban. Korall Társadalomtörténeti Monográfiák 10., Korall Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2019. 372 p.

Három pesti kerület – Belváros, Terézváros és a Kőbányával kiegészült Ferencváros – politikai életének fontos körülményeiről, az egyesülés utáni főváros 1875 és 1887 közötti választásairól ad árnyalt és tanulságos képet a szerző monográfiája. Munkáját segítette egy részletesen elemzett forrásanyag, a nyílt választások időszakának szavazási listái, amelyek segítségével megismerhetők a választásra jogosultak politikai preferenciái. A három kiválasztott kerület lakosai eltérő társadalmi helyzetet képviseltek: az elitből és a mérsékelt ellenzékéből, a fővárosi zsidóságból és a legszegényebb állampolgárokból kerültek ki.

Négy nagy fejezet a hozzájuk kapcsolódó két esettanulmánnyal adja a téma tárgyalását. Az első a szakirodalmat tekinti át, a külföldi és a hazai forrásokat, számot ad a rendelkezésre álló és felhasznált

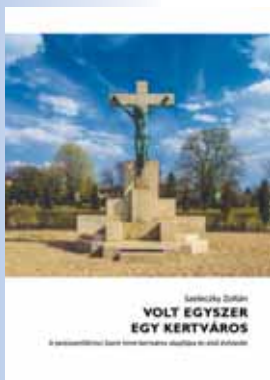
adatbázisokról, a normatív szabályozásról, azaz a törvényekről és a választókerületekről. A következő áttekinti Pest társadalmának jellemzőit, majd részletesen, táblázatok segítségével is bemutatja három kiemelt kerületét. Érdekes és informatív a fővárosi képviselőjelöltek társadalmi hátterét feltáró alfejezet. Talán még ennél is érdekesebbek a választások eseményeivel, illetve a választói csoportokkal foglalkozó fejezetek. Néha áthallásosak, néha tanulságosak az egykori kampányok körülményei, a három kerület kampányeseményei, a választások lebonyolítóinak és a választási csoportoknak az emberi jellemzői.

A lábjegyzetekkel bőségesen alátámasztott szöveget forrás- és irodalomjegyzék egészíti ki. Nyelvi-korrektori gondozása Széll Szilvia munkája. A kötetet gazdag és érdekes illusztrációk színesítik, háttérrel nyújtva egy-egy szerzői megállapításhoz.

Volt egyszer egy Kertváros

•••• Heilauf Zsuzsanna

Szelezky Zoltán: Volt egyszer egy Kertváros – A pestszentlőrinci Szent Imre-kertváros alapítása és első évtizedei. Tomory Lajos Múzeum, Budapest, 2019. 168 p.

A jó Isten segítőkeze velünk van és hisszük, hogy velünk marad megépítendő fészünkben, a mi gyönyörűnek elképzelt Kertvárosunkban is – idézi a szerző a kertvárost létrehozó egyesület alakuló dokumentumának zárómondatát. Szent Imre-kertváros ma a XVIII. kerület, pontosabban Pestszentlőrinc egyik legelegánsabb lakónegyede. Az Üllői út melletti domboldalon fekvő városrészből remek kilátás nyílik a budai hegyekre.

A visszaemlékezésekkel, kommentárokkal kiegészített hiánypótló dokumentum gyűjtemény a telep megszervezésének, felépülésének és az első évtizedek, az aranykor közösségi életének alapos krónikája. Megismerhetjük az alapítók tevékenységét, a létrehozó szövetkezet munkájának nehézségeit, az itt megtelepedők hétköznapijait és ünnepeit. A két világháború között a Szent Imre-kertváros új világban élők a helyi kulturális és közösségi

élet fontos szereplői lettek, akik a fiatal, 1936-ban várossá alakuló Pestszentlőrinc szellemi háttérének biztosításában, megerősítésében fontos szerepet játszottak. A kertváros közösségét a közös sors is erősítette, hisz a lakónegyed létesítői a trianoni határok miatt menekülni kényszerülő magyar családok voltak.

Szelezky Zoltán munkája időrendben mutatja be a kertváros történetének legfontosabb eseményeit, dokumentumait. Ezt egészítik ki a szintén nagy forrásértékű fotók, életrajzok és egy, a ház- és telektulajdonosokról összeállított jegyzék. A források pontos megjelölése mellett irodalomjegyzék is segíti a későbbi kutatásokat.

A kerületi önkormányzat támogatásával megjelent kiadványhoz ingyenesen lehet hozzájutni a Tomory Lajos Múzeum Margó Tivadar utcai főépületében, és letölthető pdf formátumban a Tomory Lajos Múzeum honlapjáról.

Találkozunk a Múzeumkertben!

•••• Gábrriel Tibor

Debreczeni-Droppán Béla: Múzeumkerti kalauz – A Magyar Nemzeti Múzeum kertjének története.
Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2019. 214 p., 214 kép

Hazánk egyik emblemikus helye, a Magyar Nemzeti Múzeum. 1852-től a múzeum vezetése helyhatósági engedéllyel jótékonyági koncerteket szervez. Ezek bevételei, valamint készpénz-, és facsemete adományok tették lehetővé 1855-ben a Múzeumkert rendezésének elkezdését. A kert napjainkig tartó történetét ismerhetjük meg a múzeum Központi Adattára és Digitális Képtárházában a történetész-levéltáros végzettségű főmuzeológusa, a Honismereti Szövetség elnöke, *Debreczeni-Droppán Béla* közel másfél évtizedes kutatása eredményét összegző monográfiájából. Szakmai lektora *Alföldy Gábor*, az Európa Nostra-díjas neves tájépítész, kerttörténész volt. Könyvének jelentőségét növeli, hogy hiánypótló szerepet lát el – ez a Múzeumkert történetének első jelentős terjedelmű, szakszerű feldolgozása – korábban csak cikkek, füzetteljegű kiadványok jelentek meg e témában.

Elődeink életében jelentős szerepet töltött be ez a kert. Az Országgyűlés épületének elkészültéig a főrendiház a múzeum épületében, a képviselőház a szomszédban, a mai Budapesti Olasz Kultúrintézet épületében tartotta üléseit. Nem csupán a politikusok, de közpark révén az itt élők, vagy ide látogatók is gyorsan felfedezheték, használhatták. Az ingatlan előéletét, a múzeum kertjének viszontagságokban bővelkedő történetét, időrendi sorrendben és tematikusan is feldolgozta a kötet szerzője. Értékes része a szerető gondoskodással készített monográfiájának a Múzeumkert 15 szobra, 8 emléktáblája, római köemlékei, szökőkútjai sorsának feltárása. Az olvasmányos, sok novumot tartalmazó kötet tartalmához méltó, európai külleme gondos előkészítésre, színvonalas szerkesztésre utal. Könyvészeti adatsora alapján szerzője a képi információt a szöveges közléssel egyenrangúan kezeli – ahány oldal, annyi kép van kötetében.

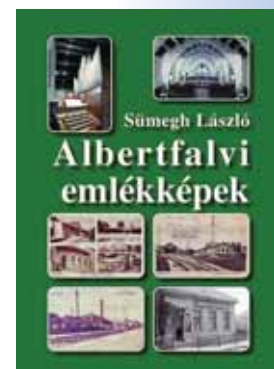
Albertfalva halálos ítéletei

•••• Kiss Gábor

Sümegh László: Cím: Albertfalvi emlékképek. Illusztrátor/grafika: Hetényi Katalin, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 280 p.

Kalandos élete volt a 2019-ben 200 éves Albertfalvának. Születési anyakönyvi kivonatát *Georch Illés* uradalmi prefektus állította ki 1819. március 1-én, amikor meghirdette, hogy szabályos elrendezésben ötven házhelyet jelölnek itt ki. Évtizedek alatt gomba módra szaporodtak az asztalos üzemek. Az asztalosmesterek, inasok élénk társasági életet éltek, helyszínei a kocsmák, borbélyüzletek és más kisboltok voltak. Albertfalvára 1950-ben azok mondták ki az első halálos ítéletet, akik megálmodták Nagy-Budapestet és a falut Budapesthez csatolták. Az önállóságát veszített Albertfalva második halálosnak tűnő ítéletét azok hozták meg, akik a Fehérvári út két oldalán panelházakat akartak látni, és lebontatták az ősi házhelyeken álló kis házakat, udvarukon az asztalosműhelyekkel. A lakosságcsere közben az állandóság-

got a Szent Mihály Templom és a Petőfi Sándor Iskola képviselte. Az „újaknak” a „régiek” mesélnek a valamikori világhírű asztalosiparról, a vegyi gyárról, a menetrend szerint Nagytéténybe és Törökbálintra járó zöld hévről, a Csercsics kocsmában megtörtént tréfás esetekről, a Szent Mihály napi búcsúkról és a kis trafikok bensőséges világáról. *Sümegh László* 2018-ban megjelent *Albertfalvi emlékképek* című helytörténeti munkája érdekfeszítő mindennapi történetekbe csomagolva mutatja be hitelesen a hajdani Albertfalvát. A szerző támaszkodhatott személyes élményeire, de számos édesanyjától hallott elbeszélést is papírra vetett. Mostani helytörténeti munkája élénk színekkel, olvasmányos stílusban járul hozzá, hogy Albertfalvát azok is szeressék, akik a panelházakba az 1970-es években költöztek be.

Drehertől – Dreherig

40 éves a Sörmúzeum

•••• Dr. Török Róbert

A Kőbányai Sörgyár 1979-ben, fennállásának 125. évfordulóján nyitotta meg a Söripari Emléktárat. 2019-ben, amikor a Dreher Sörgyárak már a 165. évfordulóját ünnepli, ismét központi szerepet kap a gyűjtemény. A tárlat megtekintése mára a sörgyári túrák nélkülözhetetlen eleme, a kulináris élmények iránt érdeklődők akár egy sörvacsorával is összeköthetik.

A Söripari Emléktár, azaz a Dreher Sörmúzeum, mint egyedülálló speciális szakgyűjtemény működik, amelynek gyűjtőköre: ipar és technikatörténet, söripar, valamint a Dreher Sörgyárak mindenmű régi és jelenkori emlékeinek szellemi és tárgyi kulturális javai. A múzeum műtárgyai a söripar és a Dreher Sörgyárak különleges, egyedi és pótolhatatlan történeti emlékei: tárgyak, műszaki és gyártási eszközök, céhes emlékek, makettek, zászlók-molinók, vegyes írott és nyomtatott dokumentumok, plakátok, tervek, fényképek, mozgófilmek, numizmatikai jellegű anyagok, képzőművészeti alkotások, valamint a gyűjtemény jelentős részét alkotó reklámanyag. Ezt kiegészítik a speciális gyűjtőköri jellegű tárgyak: csomagolóanyagok, ládák, hordók, címkék, soralátétek, söriparhoz kapcsolódó műszaki-, és vendéglátóipari eszközök. Szakmai tekintetben igen jelentős ez az egyedülálló szak-

gyűjtemény. A gyűjteményt szorosan kiegészíti a söripari könyvgyűjtemény, amely különleges, a szakterületet érintő, értékes 19. századi és 20. századi hazai és nemzetközi szakirodalmat felölelő műszaki, nem nyilvános könyvtár.

Múzeumunk jelenleg felújítás alatt áll. A munkálatok végzetével egy új, interaktív sörtörténeti állandó kiállítással várjuk az érdeklődőket, várhatóan 2020. februárjától.

A 165 éves Dreher Sörgyárak Magyarország egyik legrégebbi söripari vállalkozása, ahol generációról generációra szállt át a sörgyártás hagyománya. „Komló, árpa, ég áldása!” így szól a régi felirat, amely egykor a gyár irodaépületének bejáratát díszítette. A „Drehertől-Dreherig” belső filozófia jegyében a hagyomány és a megújulás, a folyamatos innováció jellemzi a cég mindennapjait. Ám nem csak a múzeum fejlődik. Megújult a gyári fogadótér, zajlik az

Fotók: Dreher Sörmúzeum

A kőbányai sörgyártás kezdeteinek relikviái

Speciális gyűjtőköri jellegű tárgyak a Söripari Emléktárban

Középen a Dreher – Hagenmacher Rt. Sörgyár címere

Múzeumunk jelenleg felújítás alatt áll. A munkálatok végzetével egy új, interaktív sörtörténeti állandó kiállítással várjuk az érdeklődőket, várhatóan 2020. februárjától.

A 165 éves Dreher Sörgyárak Magyarország egyik legrégebbi söripari vállalkozása, ahol generációról generációra szállt át a sörgyártás hagyománya. „Komló, árpa, ég áldása!” így szól a régi felirat, amely egykor a gyár irodaépületének bejáratát díszítette. A „Drehertől-Dreherig” belső filozófia jegyében a hagyomány és a megújulás, a folyamatos innováció jellemzi a cég mindennapjait. Ám nem csak a múzeum fejlődik. Megújult a gyári fogadótér, zajlik az

épületrekonstrukció, illetve a boltokban újszerű kínálat és csomagolás várja a Dreher sörök kedvelőit. 2019. év végén két kötet jelent meg, amely e tradíciót és annak minden egykori momentumát örökíti meg. Az egyik kötet a *Drehertől Dreherig*, amely a Dreher család és sörgyárak 165 éves kalandos történetét meséli el angol és magyar nyelven, színes illusztrációkkal kiegészítve. A másik kötet rövid, de annál tartalmasabb sztorikat mesél el a sörgyártásról, az ott dolgozók életéről, annak kultúr- és ipartörténeti háttéréről. A *165 év 165 minisztori* kötet színes, füzetszerű, tartalmas kiadvány. A 165 éves jubileum alkalmából időszaki fotó és plakát kiállítást rendeztek, amelyen a történelmi plakátok újraértelmezésének eredményeként a pályázat útján kiválasztott legjobb alkotások kerültek kiállításra. A hagyomány, a tradíció tovább él az immár Dreher Antal úton működő Dreher Sörgyárakban, hogy együtt írják tovább a Dreher történelmét.